

Військова відзнака

“Стрілецька Рада”

колегії коменданта
Січових Стрільців
Євгена Коновальця
1918–1919 рр.

■ С. Пахолко, О. Мартин (Львів)

Досліджуючи протягом тривалого часу Українську фалеристичну спадщину періоду національно-визвольної боротьби 1914–1952 рр., в 1989 р. нам пощастило виявити у приватній збірці професора Степана Гайдучка (1891–1976) дуже рідкісну відзнаку у вигляді монограми з двох літер “С”, переплетених гілкою червоної калини. В 1990 р. у колись закритих спецфондах Національного музею у Львові вдалося віднайти другий примірник цієї відзнаки. Тривалий час відзнака була неідентифікована.

Щойно у праці Ярослава Семотюка “Українські військові відзнаки”, виданій у 1991 р. у Торонто, були подані зображення та назва відзнаки – “Рада Січових Стрільців” [1, 12].

У ході тривалих пошуків у Центральному Державному Історичному Архіві України у Львові в 1993 р. нам вдалося виявити у фондах список експонатів, переданих із Відділу Військово-Історичних пам’яток НТШ до Військово-Історичного музею НТШ [2].

У переліку експонатів, описаних професором Ярославом Пастернаком у 1937 р., подано опис дев’яти відзнак у вигляді двох літер “С” та червоної калини, причому п’ять відзнак мали на звороті написи “Рада Січових Стрільців” з присвятою Андрієві Мельнику, Василю Кучабському, Романові Дашкевичу, Іванові Рихлу та Іванові Данькову (написи не уточнювалися).

Знаючи з попередніх досліджень про долю Військово-Історичної збірки музею

НТШ, що була передана напередодні Другої світової війни Музею Визвольної Боротьби у Празі, а в 1945 р. – пограбована й вивезена радянською окупаційною владою з Праги до Москви та частково – до Києва, ми продовжили пошуки у Національному Музеї Історії України в Києві.

Як нам вдалося встановити, у Києві зберігається шість відзнак із празької збірки, але з написами на звороті – тільки дві [3]. На одній є напис у чотири рядки: “Рада Січових Стрільців 1918–1919. Василь Кучабський”, на другому – п’ятирядковий напис: “Підполковникові СС Іванові Данькову в спомин спільної праці 1918–1919. Рада Січових Стрільців”.

У Музеї історії України в Києві зберігається один примірник відзнаки без кріплення та напису. За непідтвердженими даними, така відзнака використовувалась як тасмний знак-пароль під час підготовки протигетьманського повстання.

У родинному архіві Ігоря Чмоли (сина Івана Чмоли) у США зберігалась відзнака з написом “Рада Січових Стрільців. Іван Чмола” [4]. Нині відзнака зберігається у приватній збірці доктора Юрія Подлузького в Чикаго.

Назва “Рада Січових Стрільців” є тільки на звороті відзнак, а у всіх джерелах, мемуарах та спогадах фігурує назва “Стрілецька Рада”.

Стрілецька Рада була сформована 19 січня 1918 р. як дорадча колегія коменданта Січових Стрільців (Є. Коновальця) і стала в процесі роботи та боротьби Січових Стрільців вирішальним органом в усіх засадничих

справах, зокрема, у справах ідеології, політики та організації. Стрілецька Рада проводила формальні засідання, на яких обговорювалися справи, що були на порядку денному. Рішення на них приймалися шляхом голосування або взаємного узгодження думок [5, 10].

Згідно зі спогадами В. Кучабського та Є. Коновальця, особовий склад Стрілецької Ради був такий:

а) в січні 1918 р.: Є. Коновалець, А. Мельник, І. Чмола, Ф. Черник, В. Кучабський, д-р К. Воевідка, Р. Сушко.

б) восени 1918 р., у період протигетьманського повстання, до

названих вище старшин приєдналися Р. Дашкевич, М. Матчак та на деякий час д-р О. Назарук.

в) у період Директорії (1919 р.) до складу Стрілецької Ради ввійшли ще й старшини І. Андрух, І. Рогольський, Я. Чиж, В. Чорний (Л. Розенберг), Ю. Отмарштейн, Г. Гладкий, І. Даньків, І. Рихло.

Стрілецька Рада не припинила свого існування і після розформування полку Січових Стрільців німцями під час гетьманського перевороту. Трохи згодом вона відновила формування Січових Стрільців у Білій Церкві. Навіть після остаточної ліквідації Січових Стрільців у Новій Чорторії, на початку грудня 1919 р., Стрілецька Рада проводила роботу під час

Листівка «Полковник Євген Коновалець», Торонто 1940-ві роки.

інтернування в Польщі та в еміграції у Чехословаччині. Аж у липні 1920 року у Празі відбулося останнє засідання Стрілецької Ради [6, 11].

Відзнака «Стрілецька Рада», безперечно, є високохудожньою фалеристичною пам'яткою часів визвольних змагань, однак авторство її творця тривалий час не вдалося встановити. З'ясування авторства відзнаки – неабияка удача, якій передують тривалі й клопітливі пошуки. Майже через 15 років після виявлення відзнаки вдалося встановити, що її автор – відомий український різьбяр та скульптор Михайло Бринський (1883 – 1956) [7].

У літописі «Червоної Калини» за 1936 рік, ч. 11 подана біографія Бринського, в якій зазначено, що в листопаді 1918 року, після добровільного вступу до Української Галицької Армії у Станіславові, його відкликав Державний Секретаріат Військових справ для виготовлення ряду проектів відзнак для Української армії. Виконавши ряд проектів, після ухвалення їх Начальною Командою, у березні 1919 р. Бринський виїхав до Відня, щоб вести

контроль за виготовленням відзнак.

Через військові невдачі УГА не вдалося повною мірою реалізувати цей план. Проекти в 1929 р. Михайло Бринський передав через Володимира Тарновецького до Національного музею у Львові. У книзі надходжень експонатів у Національному музеї у Львові за 1930 рік є опис восьми проектів, які передав Тарновецький [8].

У 1952 р. ці проекти разом з іншими експонатами (прапори, однострої, військові відзнаки) були знищені більшовицьким режимом [9]. Проект відзнаки «Стрілецької Ради» мав такий опис: «Монограм СС переплетений галузкою червоної калини, на звороті аграфа. Розмір 44 x 40 мм» (розмір відповідає розміру віднайденної відзнаки).

Ще один проект відзнаки «Стрілецька Рада» (ймовірно, не реалізований) мав такий опис: «Двораменний хрест з кружечками на кінцях рамен, спаяним перснем, на якому 4 рази напис: "LEX", (LEX-з латин.-закон. Прим. авт.) посередині на синьому емальованому кружечку монограм золотий "СС" з кілочком до вішання. Розмір 40 x 40 мм». Опис цього проекту подібний до виконаного Бринським пропам'ятного ордена Української Галицької Армії, виготовленого в 1928 році з нагоди 10-ї річниці Листопадового чину.

У Національному музеї зберігся також опис і один примірник відзнаки Бринського, описаний як монограм «СС» менший, поперек шрафований, до прикріплення на ковнірі. Розмір 24 x 30».

Бринський виконав також проект ордена УГА «Золотий тризуб», який має велику мистецьку вартість і виявлений в одному примірнику.

Тема військових відзначень Українських Січових Стрільців ще мало досліджена, потребує копіткої праці мистецтвознавців, істориків, архівістів, колекціонерів та всіх небайдужих до української фалеристичної спадщини.

Список літератури

1. Семютюк Я. Українські військові відзнаки. – Торонто, 1991. – С. 38.
2. ЦДІА України у Львові. Ф. 309, оп. 1, спр. 788, арк. 25 № 532, арк. 54 № 1070, 1071, 1073, 1079.

Листівка «Голгофа України», видавництво Г. Гасенка «По світу» 1920-ті роки.

3. Національний Музей Історії України в Києві. Інв. № 1431, 1745, 1748.

4. Дрогобиччина – земля Івана Франка. Збірник неогеографічних, історичних, етнографічно-побутових матеріалів та мемуарів. – Т. 4. – Дрогобич: «Відродження», 1997. – С. 252.

5. Ріпецький С. Українські Січові Стрільці. Стрілецька Рада – провідний орган Січового Стрільцтва. – Нью-Йорк: «Червона Калина» 1956. – С. 280 – 282.

6. «Слово» про полк Є. Коновальця // «Голос», 12 червня 1938., ч. 18.

7. Різьбяр М. Бринський // Літопис «Червоної Калини». – 1936. Ч. 11. – С. 7.

8. Книга вступу експонатів до Національного музею у Львові за 1929 – 1931 рр., поз. 28424, 28425, 28426.

9. Каталог втрачених експонатів Національного музею у Львові. – Київ – Львів, 1996.

10. «Золоті Ворота». Історія Січових Стрільців. 1917-1919. – Львів, 1937. – С. 35, 99.

11. Кучабський В. Корпус Січових Стрільців. – Чикаго, 1969. – С. 45.

12. Нагороди України. Історія, факти, документи. Т. I. – Київ, 1996. – С. 158.